

ADABIYOT VA JURNALISTIKANING KESISHGAN NUQTALARI PUBLITSISTIK USLUBNING BADIY ASARLARDA QO'LLANISHI

Nargiza Rambergenova
Qoraqalpoq Davlat Universiteti

Annotatsiya : Ushbu maqolada adabiyot va jurnalistikaning o'zaro bog'liqligi, publitsistik uslubning badiiy adabiyotdagi ifodalanish shakllari hamda o'zbek yozuvchilari ijodida bu hodisaning namoyon bo'lishi tahlil qilinadi. Publitsistiklik – adabiyotga ijtimoiy faol ruh, hayotiylik, dolzarblik kirituvchi omil sifatida qaraladi. Maqolada O'tkir Hoshimov, Tog'ay Murod, Xurshid Do'stmuhammad, Ulug'bek Hamdam kabi zamonaviy yozuvchilar asarlari misolida publitsistik uslubning badiiy matndagi o'rni, obrazlilik va ijtimoiy ohang uyg'unligi yoritiladi.

Kalit so'zlar: publitsistika, badiiy adabiyot, uslub, jurnalistik tafakkur, ijtimoiy ohang, zamonaviy yozuvchilar.

Kirish

Adabiyot va jurnalistika – bir-biriga yaqin, ammo maqsad va shakl jihatdan farqli ijodiy sohalaridir. Adabiyot inson ruhini, ichki dunyosini ochib berishga intilsa, jurnalistika hayotning bevosita voqeliklarini tahlil etadi. Shunga qaramay, bu ikki soha o'zaro kesishgan nuqtalarda bir-birini boyitadi. Ayniqsa, publitsistik uslub badiiy asarda qo'llanganda, matn ijtimoiy hayot bilan bevosita aloqada bo'ladi, zamon nafasini o'zida aks ettiradi.

Bugungi o'zbek adabiyoti jurnalistik ifoda vositalaridan faol foydalanmoqda. Yozuvchilar hayotiy dalil, fakt, tahlil, bahs, hatto reportaj elementlarini ham badiiy nutqqa olib kirib, adabiy asarlarni yanada realistlik va ijtimoiy jihatdan dolzarb qilmoqda. Shu bois adabiyot va jurnalistika kesishgan nuqtalarini o'rganish bugungi kun uchun muhim ilmiy masala sanaladi.^[1]

Asosiy qism^[2]

1. Publitsistiklik – adabiyotning ijtimoiy ovozi

Publitsistika jamiyat hayotining dolzarb masalalarini yoritadi, muammolarga baho beradi, ijtimoiy ongni shakllantiradi. Adabiyot esa ana shu muammolarni chuqur badiiy talqin orqali ifodalaydi. Shunday qilib, publitsistiklik adabiyotga zamonaviy ohang, ijtimoiy faollik va fikr keskinligini olib kiradi.

^[3]

Masalan, O'tkir Hoshimovning "Ikki eshik orasi" romanida yozuvchi oddiy inson hayoti misolida jamiyatdagi adolatsizlik, ma'naviy inqiroz masalalarini publitsistik ruhda ko'taradi. Muallifning ichki monologlari, tahliliy izohlari, hayotiy

faktlarga tayangan tasvirlari jurnalistik uslubning badiiy matnga kirib kelganini ko'rsatadi.

Tog'ay Murod asarlarida ham publitsistiklik o'ziga xos tarzda namoyon bo'ladi. Uning "Ot kishnagan oqshom" yoki "Bu dunyoda o'lib bo'lmaydi" asarlarida xalq og'zaki tili, dolzarb ijtimoiy masalalarga ochiq munosabat, kinoya va tanqidiy ohang kuchli. Bu holat yozuvchining publitsist sifatidagi fikrlash uslubidan dalolat beradi.

2. Adabiy publitsistika – so'z orqali ijtimoiy tahlil

Adabiy publitsistika adabiyot va jurnalistikaning eng muhim kesishgan nuqtasidir. U o'quvchini ijtimoiy muammolar haqida o'ylashga undaydi, muallifning fuqarolik pozitsiyasini ifodalaydi.

Xurshid Do'stmuhammadning "Ruhlar isyoni" asari bunga yorqin misoldir. Muallif jamiyatdagi ruhiy inqirozni, insonning axloqiy tanazzulini publitsistik ohangda, lekin badiiy obrazlar vositasida yoritadi. U jurnalistik tahlilni adabiy metaforalar bilan uyg'unlashtirib, o'quvchini fikrlashga, muhokama yuritishga chorlaydi.

Ulug'bek Hamdamning "Isyon va itoat" romanida esa publitsistiklik falsafiy darajaga ko'tarilgan. Asarda jamiyatdagi islohotlar, e'tiqod va axloq muammolari jurnalistik tahlil aniqligida, badiiy ifoda vositalari orqali beriladi. Shu tariqa yozuvchi publitsistikani "fikir shakli" darajasiga olib chiqadi.^{[1][2][3][4][5][6][7][8][9][10]}

3. Jurnalistik nutq elementlarining badiiy matndagi ifodasi^{[1][2][3][4][5][6][7][8][9][10]}

Zamonaviy badiiy asarlarda jurnalistik nutq elementlari – sarlavha, fakt, iqtibos, suhbat, dialog va tahliliy izohlar – badiiy maqsadga xizmat qilmoqda.

Masalan, Nazar Eshonqulning "Go'r" hikoyasida reportajga xos tasvir, hayotiy voqeani xolis kuzatish va dalil asosida fikr bildirish usuli qo'llanilgan. Bu esa badiiy matnni real voqelik bilan bog'laydi.

Publitsistik uslub, ayniqsa, badiiy dialoglarda o'z ifodasini topadi. Qahramonlar orasidagi muloqotlar hayotiy, jurnalistik savol-javob ohangida kechadi. Yozuvchi shu yo'l bilan ijtimoiy muhitni yanada tabiiy ko'rsatadi.^{[1][2][3][4][5][6][7][8][9][10]}

4. Publitsistik uslub va badiiylik uyg'unligi^{[1][2][3][4][5][6][7][8][9][10]}

Adabiyotda publitsistik uslubning haddan ziyod ustunligi badiiylikni kamaytirishi mumkin. Shu bois zamonaviy yozuvchilar bu ikki unsumni muvozanatda ushlashga intilmoqda.

O'tkir Hoshimov, Ulug'bek Hamdam, Erkin A'zam singari yozuvchilar publitsistik fikrni obraz, ramz va hissiyot orqali ifodalashga muvaffaq bo'lgan. Ular faktni dalil sifatida emas, balki badiiy g'oya uchun turtki sifatida qo'llaydilar.

Masalan, Hoshimovning "Dunyoning ishlari" asarida publitsistik ruh xalq hayoti bilan bog'langan, lekin har bir voqea badiiy jihatdan chuqur talqin qilingan.

Shu tarzda publitsistiklik asarga ijtimoiy nafas beradi, ammo uning badiiy tabiatini buzmaydi.

Xulosa

Adabiyot va jurnalistikaning kesishgan nuqtalari – bu ikki sohaning ijodiy sintezi, hayot va soʻzning birlashuv nuqtasidir. Publitsistik uslub badiiy adabiyotga hayotiylik, dolzarblik va ijtimoiy faollik olib kiradi.

Bugungi oʻzbek yozuvchilari publitsistik ruhni badiiy ifoda bilan uygʻunlashtirib, asarlarni nafaqat estetik, balki fuqarolik ahamiyatiga ega qilib yaratmoqdalar. Bu esa oʻzbek adabiyotining zamonaviy jamiyat bilan bevosita muloqotda boʻlishini taʼminlaydi.

Shunday qilib, publitsistika va adabiyot oʻrtasidagi uzviy aloqadorlik ularning har ikkisiga yangi mazmun, yangi energiya bagʻishlaydi. Adabiyot jurnalistikadan fakt va dalilni oladi, jurnalistika esa adabiyotdan obraz va ifodaviylikni oʻrganadi – natijada oʻzbek adabiy tafakkuri yanada jonlanadi.^{[1][2][3][4][5][6][7][8]}

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR :

1. Hoshimov O'. Ikki eshik orasi. – Toshkent: Gʻafur Gʻulom nashriyoti, 2018.
2. Murod T. Ot kishnagan oqshom. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2015.
3. Doʻstmuhammad X. Ruhlar isyoni. – Toshkent, 2020.
4. Hamdam U. Isyon va itoat. – Toshkent, 2021.
5. Eshonqul N. Goʻr. – “Yoshlik” jurnali, 2022.
6. Qodirov R. Publitsistik uslubning adabiy matndagi oʻrni. – Toshkent: Fan, 2020.
7. Mamatqulova G. Jurnalistika va badiiy ijod oʻzaro taʼsiri. – Toshkent, 2023.
8. UNESCO (2023). Cultural Communication and Media Literature Studies.